

Els paisatges de Gallecs

Joan Manuel Riera i Vidal

Consorci de l'Espai Rural de Gallecs, Ed. Mediterrània, 2003, 85 pàg.

Ressenya

Antoni Giner i Arbusà

Biòleg, IES Arquitecte Raspall de Cardedeu

Els moments actuals ens fan pensar en èpoques passades, i molt concretament en el passat de Gallecs. El problema de l'habitatge omple espais en els mitjans de comunicació. Cal habitatge i cal que sigui assequible. Aquest mateix argument va fer que el 1970 el dictador Francisco Franco signés el decret llei 7/1970 de 27 de juny, sobre actuacions urbanístiques urgents (Actur), per fer front a la demanda d'habitatges socials, es deia. Calia disposar de sòl urbanitzable a preu raonable, i qualsevol sòl era bo, sense criteri. Pel que fa a la província de Barcelona el sistema trobà la solució en tres zones: una en el terme de Cerdanyola (Ciutat Badia), una altra a Martorell i la tercera a Gallecs. A Gallecs, entre l'any 1970 i el 1972, s'expropiaren més de 1.472 hectàrees de sòl agrícola per fer-hi habitatges per a unes 130.000 persones, en la que s'havia d'anomenar Ciutat Riera de Caldes.

Era una resposta lògica a la planificació territorial de l'època: supeditació de l'agricultura a la indústria, separació de la residència del lloc de treball, augment de la mobilitat, en definitiva malbaratament de benzina i d'hores en desplaçaments.

Tot això passava amb el desconeixement de la població, que de mica en mica va conèixer la magnitud de la tragèdia, i començà a fer actes reivindicatius que s'iniciaren amb una manifestació de 5.000 persones la primavera del 1978, a l'inici de la recuperada democràcia.

Al final dels anys setanta, en un llibre de Josep M. Camarasa i Joan Senent-Josa, *Salvem Catalunya*, fruit del Congrés de Cultura Catalana, es deia que els problemes accentuats els anys seixanta i setanta en la gestió dels recursos naturals i del territori s'havien produït «per la manca d'òrgans

democràtics de planificació i de gestió». En una altra publicació de la mateixa època, *Natura ús o abús? El llibre blanc de la gestió de la natura als Països Catalans*, es deia, parlant del Vallès, l'Occidental i l'Oriental, que «la plana no és una zona particularment notable des del punt de vista biològic i geològic», la qual cosa no havia impedit que fos «una contrada acollidora» en la qual «donava bo de viure». Es repetia idènticament el mateix a l'edició del 1988 i remarco que en passat perquè també es deia del Vallès que era un exemple d'«immolació irresponsable d'un medi natural sàviament humanitzat». Abans, a la primera edició, la del 1976 era una cosa, després, ara, una altra. Qui ha governat el país d'ençà del 1976? Què han fet els òrgans democràtics de gestió i de planificació dels recursos naturals i del territori? Els municipis amb sòl afectat per l'Actur de Gallecs (Santa Perpètua de Mogoda, Palau-solità i Plegamans, Parets del Vallès, Lliça d'Amunt, Polinyà, Montcada i Reixac i Mollet del Vallès) negociaren quins usos havia de tenir amb l'Institut Català del Sòl, creat de poc aleshores, per la Generalitat de Catalunya, que finalment n'heretà la propietat de l'Estat que l'havia expropiat. La sort fou diversa. Se suprimí el projecte de macrociutat. Mollet destinà una part del sòl a habitatges, i una gran part, la restant, a la formació, juntament amb la part del sòl corresponent al municipi de Parets, per constituir l'Espai Rural de Gallecs, gestionat per un consorci creat pels dos municipis. Altres zones no van tenir tan bon final. Els municipis van utilitzar

els terrenys expropiats per a habitatges, per instal·lar-hi polígons industrials o equipaments.

Afortunadament, la pressió popular i l'arribada de la democràcia van parar, en part, el projecte inicial. La ferida al territori, però, hi és.

El llibre, pulcrament editat, que ha escrit Joan Manuel Riera, ens parla bàsicament de la història d'aquest espai, del Gallecs de tota la vida, i de la seva evolució, dels canvis que ha sofert amb el pas del temps i de com s'ha anat transformant en el que ara veiem, en el reduït territori rural de 735 ha on viuen unes 200 persones.

La informació està organitzada en tres blocs. En el primer s'exposa el medi físic que constitueix l'escenari en el qual plantes, animals i gent marquen la petja que donarà la imatge canviant del paisatge. El llenguatge és planer tot i no defugir els termes científics quan cal. La descripció és clara i tot fa pensar que és a l'abast dels lectors interessats per apropar-se al coneixement de la zona. Els iniciats hi veuran una explicació fidel, i tots aquells que vulguin anar més enllà, hi trobaran els estímuls necessaris i les referències per aprofundir en el seu coneixement. L'objectiu d'aproximació a l'espai que té aquesta publicació s'aconsegueix amb escreix.

En el segon bloc s'exposen les particularitats de totes i cadascuna de les peces que componen el trencaclosques del paisatge, amb la descripció dels boscos i la seva lenta regeneració, passant

de les típiques brolles arbrades que caracteritzen el Vallès als autèntics boscos d'alzina, amb roures als llocs més obacs. També s'hi descriuen els nous hàbitats generats per les activitats humanes i les activitats pròpies de pagès. Cal recordar que Gallecs és l'àrea contínua més gran del Vallès dedicada a cereals i farratges de secà (el 71% del sòl). Es fa esment de les relictuals vinyes i l'horta i dels nous espais dedicats a l'horta recreativa. Acaba tractant la necessària endreça de les diverses activitats esportives, turístiques i recreatives que s'hi porten a terme en harmoniosa convivència.

Tant en el primer bloc com en el segon s'aprecia la biodiversitat de la zona i fins i tot s'hi adjunta una relació de les espècies de la fauna vertebrada que hi podem trobar. Dibuixos i fotografies en són fidels complements.

El tercer bloc és la descripció de tres itineraris que permeten conèixer in situ el que s'ha descrit en els blocs anteriors. És el que dóna sentit al tractament que rep l'Espai Rural de Gallecs: ser l'aula oberta d'aproximació a allò que en diem educació ambiental a partir dels elements que havien constituït en el passat l'espai que ara hem convertit en espais urbanitzats, primer caòticament, i que ara estem redreçant. Podem descobrir uns racons de verd (bosc de can Veire, aiguamolls de can Salvi...) que són el testimoni del que abans era tota la comarca, que sàviament s'havia humanitzat, així com els elements del patrimoni, des de l'església romànica de Santa Maria a les

cases de pagès (can Jornet, torre d'en Malla, can Cònsol...).

Els tres itineraris tenen punts comuns: l'església de Santa Maria, el torrent Caganell, els aiguamolls de can Salvi i can Jornet. El primer itinerari, el més central, d'una durada de 45 minuts, i de poca dificultat, permet contemplar els principals equipaments de l'Espai: Santa Maria de Gallecs, el torrent Caganell, els aiguamolls de can Salvi, can Jornet Xic, el bosc de can Veire i l'àrea de lleure del camp de futbol. És un itinerari pensat per a tots els públics.

El segon itinerari, a més de passar pels espais comuns esmentats, s'estén a ponent. Permet carenejar la zona i divisar, si el dia és clar, una panoràmica esplèn-

dida dels dos Vallès. També caracteritza l'itinerari el pas per la zona de vinya i pels sembrats de cereals.

El tercer itinerari s'inicia al terme de Parets, a tocar del barri de l'Eixample, i els elements més significatius, que el distingeixen dels anteriors, són la torre d'en Malla i el bosc de can Veire. Si el primer itinerari ens dona la primera aproximació a l'espai, la combinació del segon itinerari i el tercer, d'unes quatre hores de durada, donarà una imatge completa de Gallecs.

Tot plegat és acompanyat per unes excel·lents il·lustracions, tant si es tracta de dibuixos com de fotografies, i tant si es tracta de paisatges (el bosc de can Veire...) com d'animals o plantes (el

raspinell, les roselles, els pollastres de pota blava de can Salvi...) o de detalls arquitectònics (la pica de pedra de can Mulà, la finestra romànica de l'església de Santa Maria...) o de l'activitat humana (el pagès llaurant, l'aeromodelisme...). Són de remarcar, però, les fotografies aèries, els dibuixos a tot color de les imatges panoràmiques que representen el paisatge de Gallecs fa 10.000 anys, a l'època romana, a l'edat mitjana i avui, i els dibuixos amb escala de grisos del perfil del bosc.

Lluny en el temps resten les xerrades que teníem, al final dels anys setanta i principi dels vuitanta, una colla de joves amb el Vallès en el cor i en el pensament, i amb l'educació ambiental a l'horitzó. Alguns de nosaltres, com en Joan Manuel Riera, l'autor, es consoliden en l'educació ambiental amb accions com la redacció d'aquest llibre de divulgació que ressenyem. També són lluny les trobades, com la que vàrem tenir a Caldes, al Centre Democràtic i Progressista, els qui representàvem el clam contra les agressions al territori (les pedreres del Farell, can Montcau de Lliçà, l'alzina de can Padró de Palau-solità i Plegamans, Gallecs...), agressions que no han parat amb infraestructures com el quart cinturó o el TGV, a les quals s'ha sumat la nova gangrena territorial dels camps de golf, tapadores d'urbanitzacions residencials.

Si no es detura l'erosió territorial (del Vallès en quedarà res?) almenys ens restarà l'Espai Rural de Gallecs, o la seva descripció que ressenyem, com a testimoni d'un territori transformat.

Vista general de Gallecs, amb l'església de Santa Maria entre boscos d'alzines i pins i camps de conreu; paisatge típic agroforestal de la plana vallesana. (Fotografia: J. M. Riera, 2003)

